

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΗ 12 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1977

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
347

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1034

Άρθρο 3.

Περί τών διδασκομένων μαθημάτων και του 'Αναλυτικού και 'Ωρολογίου Προγράμματος του Δημοτικού Σχολείου.

'Αναλυτικό Πρόγραμμα Μαθημάτων.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Α'. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Έχοντας υπόψη :

1. ΣΚΟΠΟΣ:

1. Το άρθρο 13 του Ν. 309/1976 «περί οργάνωσης και διοικήσεως της Γενικής Έκπαιδευσεως».

Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος τών Θρησκευτικών είναι η ανάπτυξη του Θρησκευτικού συναισθήματος τών μαθητών, η έδραίωση της πίστewς στη Χριστιανική Θρησκεία και η ενίσχυση της ενεργητικής συμμετοχής τους στη θρησκευτική ζωή του λαού μας.

2. Τη γνωμάτευση του Κ.Ε.Μ.Ε. αριθ. 54/1977.

2. ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ:

3. Τη γνωμάτευση του Συμβουλίου 'Επικρατείας αριθ. 912/1977 με πρόταση του 'Υπουργού 'Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, αποφασίζουμε :

Α' και Β' ΤΑΞΕΙΣ:

Άρθρο 1.

Σκοπός του Δημοτικού Σχολείου.

1. Προσευχές : Πριν αρχίσουν τὰ μαθήματα. Μετά τὴ λήξη τών μαθημάτων. Πρωινή προσευχή. Βραδινή προσευχή. Πριν ἀπὸ τὸ φαγητό. Μετά τὸ φαγητό. Για τοὺς γονεῖς κ.τ.λ. Για τὸν ἀσθενή συμμαθητή.

«Σκοπὸς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου εἶναι νὰ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς ἀγωγῆς τών μαθητῶν τῆς πρώτης σχολικῆς ἡλικίας, ἤτοι νὰ πλουτίσῃ τὰς ἐμπειρίας των, νὰ διεγείρῃ καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὰς σωματικὰς καὶ διανοητικὰς τῶν ικανότητες, νὰ εἰσαγάγῃ αὐτοὺς εἰς τὴν γνώσιν τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου, νὰ καλλιεργήσῃ τὴν παρατηρητικότητά, τὸν στοχασμὸν καὶ τὴν εὐαισθησίαν των, νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν ἠθικὴν των συνειδήσιν καὶ νὰ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς θρησκευτικῆς, ἔθνικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς ἀγωγῆς αὐτῶν» (ἄρθρον 11 Ν. 309/1976).

Άλλες προσευχές τών μαθητῶν αὐτοσχέδιες με τὴν εὐκαιρία σοβαρῶν γεγονότων.

2. Ποιήματα καὶ τραγούδια Θρησκευτικὰ σχετικὰ με τὴν ὄλη θρησκευτικὴ ζωὴ καὶ τὰ διάφορα γεγονότα τοῦ διδάσκονται εὐκαιριακὰ.

3. Διδασκαλίες ἀπλῆς με τὴν εὐκαιρία τών μεγάλων θρησκευτικῶν ἐορτῶν :

Γέννηση τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ Βάπτισή του, Κυριακὴ τῶν Βατῶν, Πάθη καὶ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, οἱ Ἅγιοι, με ἀφορμὴ τίς τοπικῆς ἐορτῆς καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ γεγονότα καὶ ἐκδηλώσεις.

4. Σχολικῆς θρησκευτικῆς ἐορτῆς, ἐκκλησιασμός, ἐπισκέψεις σὲ ἐξωκλήσια, συμμετοχὴ σὲ φιλανθρωπικῆς ἐκδηλώσεις τῆς τάξεως.

Άρθρο 2.

Διδασκόμενα μαθήματα.

Γ' ΤΑΞΗ:

Τὰ διδασκόμενα στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο μαθήματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

Α' Ἱστορίες ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη :

α) Ἡ ἱστορία πρὶν ἀπὸ τοὺς Πατριάρχες.

1. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου. Ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τὸν ἄρθρωπο.

2. Ὁ παράδεισος, ἡ παρακοὴ τῶν πρωτοπλάστων καὶ ἡ ἐξώσῃ τους ἀπὸ τὸν παράδεισο.

3. Ὁ κατακλυσμὸς καὶ ὁ Πύργος τῆς Βαβέλ.

β) Οἱ Πατριάρχες : 1. Ὁ Ἀβραάμ, 2) Ὁ Ἰσαάκ, 3) Ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ.

γ) Ἡ ἱστορία τοῦ Μωϋσῆ καὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ :

1. Ὁ Μωϋσῆς: Κλήση γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ λαοῦ του.

Ἡ ἐξοδος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἡ διάβαση τῆς Ἐρυθρῆς θάλασσας, ἡ ζωὴ τῶν Ἰσραηλιτῶν στὴν ἐρημο καὶ ἡ Νομοθεσία.

2. Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ.

- α) Θρησκευτικὰ.
- β) Ἑλληνικὴ γλώσσα.
- γ) Ἱστορία.
- δ) Σπουδὴ τοῦ περιβάλλοντος.
- ε) Φυσικὰ καὶ Χημεία.
- στ) Γεωγραφία.
- ζ) Ἀριθμητικὴ καὶ Γεωμετρία
- η) Ἀγωγή τοῦ Πολίτη.
- θ) Τεχνικὰ.
- ι) Μουσικὴ Ἀγωγή.
- ια) Φυσικὴ Ἀγωγή.

5. Τὰ διάφορα θρησκευτικὰ στοιχεῖα συνδέονται μὲ τὴν προσωπικότητα, τὴ ζωὴ καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ (Χριστοκεντρικὴ ἀρχή).

Β' ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1. ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ.

Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος εἶναι νὰ βοηθήσει τὰ παιδιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸν ὀρθὸ μηχανισμό καὶ τὸν πλοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, ὥστε ἡ ἀλληλεπίδραση γλώσσας καὶ νοήσεως νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ καὶ νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἔτσι ἡ σωστὴ γραπτὴ καὶ προφορικὴ ἐπικοινωνία τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸ περιβάλλον του.

Εἰδικοὶ σκοποὶ τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος εἶναι οἱ ἑξῆς :

α) Νὰ ὀργανώσει τὸ γλωσσικὸ ὕλικὸ ποὺ φέρνει μαζὶ του τὸ παιδί καὶ νὰ τὸ πλουτίσει ἀνάλογα μὲ τὶς δυνατότητές του.

β) Νὰ συνηθίσει νὰ ἀκούει, νὰ ἐρωτᾷ καὶ νὰ ἀπαντᾷ σωστά, ὥστε νὰ ἀσκηθεῖ στὸ διάλογο καὶ στὴ συζήτηση καὶ ἔτσι νὰ γίνεи καλύτερη ἡ ἐπικοινωνία του μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

γ) Νὰ ἀσκηθεῖ στὴν ὀρθὴ προφορικὴ ἔκφραση, γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκφράζει μὲ ζωντανὸ προφορικὸ λόγο τὶς ἐμπειρίες καὶ τὰ βιώματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

δ) Νὰ ἀσκηθεῖ προοδευτικὰ στὴ γραπτὴ διατύπωση τῶν σκέψεων καὶ τῶν συναισθημάτων του, ὥστε ἀπὸ τὴν πρώτη σχολικὴ ἡλικία νὰ συνηθίσει τὴ γραπτὴ δημιουργικὴ ἔκφραση.

ε) Νὰ ἀσκηθεῖ στὴν ἀβίαστη καὶ φυσικὴ μεγαλόφωνη καὶ σιωπηρὴ ἀνάγνωση καὶ στὴν κατανόηση τῶν κειμένων ποὺ διαβάζει.

στ) Νὰ γνωρίσει βαθμηδὸν τὰ κατάλληλα γιὰ τὴν ἡλικία του ἔργα τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας.

2. ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Γενικά :

1. Τὰ διάφορα βιώματα τῶν μαθητῶν ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ, τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴ σχολικὴ ζωὴ καὶ ἀπὸ τὸ φυσικὸ περιβάλλον χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀφόρμηση κατὰ τὴ διδασκαλία τῆς πρώτης ἀναγνώσεως.

2. Ὡς ἀναγνωστικὰ κείμενα μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ καὶ ἐλεύθερα κείμενα, εἰκονογραφημένα ἀναγνώσματα, ταινίες μὲ φράσεις ποὺ συνοδεύουν εἰκόνες πραγμάτων, φυτῶν, ζώων καὶ διάφορων περιστατικῶν, ἀποκόμματα διαφημίσεων, περιοδικῶν, κ.τ.δ.

3. ΓΡΑΦΗ

Γενικά :

1. Ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ γραφὴ διδάσκονται παράλληλα.

2. Στοὺς μαθητὲς δὲν ἐπιβάλλεται ὀρισμένος γραφικὸς χαρακτήρας.

4. Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΓΕΝΙΚΑ

α) ΣΚΟΠΟΣ:

Βασικὸς σκοπὸς τῆς ἀναγνώσεως εἶναι ἡ κατανόηση τῶν κειμένων. Μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια, ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀναγνωστικῆς δεξιότητος καὶ ἡ εὐκολία ποὺ προκύπτει ἀπὸ αὐτὴ γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ περιεχομένου τῶν διάφορων ἀναγνωσμάτων, ἰσοδυναμεῖ μὲ πρόοδο πνευματικὴ.

Ὅμιλοῦμε γιὰ ἀναπτυγμένη ἀναγνωστικὴ ἱκανότητα, ὅταν ἡ ἀνάγνωση εἶναι φυσικὴ, ρέουσα καὶ ἐκφραστικὴ.

β) ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ Ρ', Δ', Ε' καὶ ΣΤ' ΤΑΞΕΩΝ

Ὡς ἀναγνωστικὴ ὕλη χρησιμοποιεῖται τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς τάξεως καὶ ἐπικουρικὰ ἢ εὐκαιρικὰ ἄλλα κατάλληλα ἀναγνώσματα (ἀνθολόγια, ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα, περιγραφές, ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις κ.τ.λ.).

5. ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

α) ΣΚΟΠΟΣ:

Ο σκοπός τῆς καλλιέργειας τῆς προφορικῆς ἐκφράσεως δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὸ γενικὸ σκοπὸ τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος, γενικά.

Ἡ διαφοροποίηση τοῦ τομέα αὐτοῦ στὴ διδακτικὴ πράξι καὶ ἡ διατύπωση εἰδικῶν ἐπιδιώξεων ὀφείλεται :

Στὴ σημασία πού ἔχει ὁ προφορικὸς λόγος γιὰ τὴν ζωὴ καὶ γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Στὸ γεγονός ὅτι ὁ προφορικὸς λόγος ἀποτελεῖ τὴν πηγὴ τῆς φυσικῆς καὶ ζωντανῆς γραπτῆς γλωσσικῆς ἐκφράσεως, πού εἶναι μία ἀπὸ τίς κυριότερες ἐπιδιώξεις τοῦ σχολείου.

Στὴν ἀνάγκη νὰ καταβάλλει, γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ, ὁ δάσκαλος, ἰδιαίτερη προσπάθεια γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς προφορικῆς ἐκφράσεως τοῦ μαθητῆ.

Στὴν ἀνάγκη νὰ βοηθήσουμε τὸ παιδί νὰ ὑπερникήσει τυχόν ἐκφραστικὲς καὶ γλωσσικὲς του ἀτέλειες ἢ γλωσσικὰ ἐλαττώματα.

β) ΓΛΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ Α' καὶ Β' ΤΑΞΕΩΝ

Ἡ καλλιέργεια τῆς προφορικῆς ἐκφράσεως δὲν μπορεῖ νὰ διαφοροποιηθεῖ ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ὕλης καὶ τῆς μεθόδου στὶς Α' καὶ Β' τάξεις.

Ἡ Β' τάξη, θεωρεῖται ὡς προέκταση, τῆς Α' τάξεως. Σ' αὐτὴ διευρύνονται οἱ γνώσεις καὶ ἀσκοῦνται πῶς πολλὴ οἱ μαθητὲς στὶς δεξιότητες πού ἀπέκτησαν στὴν πρώτη τάξη, στὶς ὁποῖες, καθὼς εἶναι φυσικὸ, κάθε μαθητῆς ἐξοικειώνεται μὲ διαφορετικὸ τρόπο, ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο καὶ τὸ ρυθμὸ τῆς ἀτομικῆς του ἀναπτύξεως. Αὐτὸ ἰσχύει ἰδιαίτερα γιὰ τὴ δεξιότητα τῆς προφορικῆς ἐκφράσεως, πού ἡ τελειότης της ἀπαιτεῖ μακρόχρονη καὶ συστηματικὴ καλλιέργεια.

Εἶναι φανερό, ὅτι ἡ διδακτικὴ ἐνέργεια στὰ πλαίσια τῆς προφορικῆς ἐκφράσεως δὲ σκοπεύει νὰ μεταδώσει στοὺς μαθητὲς γνώσεις, πού ἀνήκουν σὲ μιὰ ἰδιαίτερη κατηγορία, ἀλλὰ νὰ καλλιεργήσει καὶ νὰ ἀναπτύξει περισσότερο μιὰ δεξιότητα, πού τὸ παιδί ἔχει ἤδη ἀποκτήσει στὴν προφορικὴ του ἡλικία σὲ ἰκανοποιητικὸ βαθμὸ, γιὰ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς ἄμεσες ἀνάγκες τῆς ζωῆς του. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο στὸ πρόγραμμα πού ἀκολουθεῖ, ἀναφέρονται μόνο οἱ πηγές ἀπὸ τίς ὁποῖες, μπορεῖ ὁ δάσκαλος κάθε φορὰ, νὰ ἀντλεῖ τὴν κατάλληλη ὕλη γιὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ καλλιέργεια τῆς προφορικῆς ἐκφράσεως.

γ) ΤΟΜΕΙΣ Ἡ ΜΟΡΦΕΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ

Γιὰ νὰ ὑποβοηθηθεῖ κατὰ τρόπο γόνιμο ἢ ἀνάπτυξη τοῦ προφορικοῦ λόγου τοῦ μαθητῆ, εἶναι ἀνάγκη νὰ συμπεριληφθοῦν στὴν ὀργάνωση τῆς σχετικῆς διδακτικῆς ἐργασίας ὅλες οἱ μορφές τῆς προφορικῆς ἐκφράσεως.

Πέντε εἶναι οἱ βασικοὶ τομεῖς ἢ μορφές γλωσσικῆς ἐκφράσεως, πού πρέπει νὰ καλλιεργηθοῦν συστηματικά.

Αὐτὴ ἡ διάκριση δὲ σημαίνει, πὼς ἡ ἐργασία σὲ κάθε τομέα θὰ γίνῃ χωριστὰ σὲ ἰδιαίτερες διδακτικὲς ἐνότητες.

Ἡ ἐνοποίηση τῶν τομέων αὐτῶν εἶναι ἀπαραίτητη καὶ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸν ἐνιαῖο χαρακτήρα τοῦ γλωσσικοῦ φαινομένου.

(1) Τομέας γενικῆς γλωσσικῆς συμπεριφορᾶς.

(α) Βασικὴ ἐπιδίωξη : Τὸ παιδί πρέπει νὰ μάθει νὰ χρησιμοποιεῖ τὸν προφορικὸ λόγον ὡς μέσον τῆς προσωπικῆς του ἐκφράσεως, κατανόησεως καὶ ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς συνανθρώπους του καὶ ὡς μέσον πού τοῦ προσφέρει τὴ δυνατότητα νὰ δίνει καὶ νὰ παίρνει πληροφορίες.

Ὄφειλε ἀκόμη νὰ πληροκορηθεῖ ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὸν προφορικὸ λόγον, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τρόποι γιὰ ἐκφραση καὶ ἐπικοινωνία, ὅπως εἶναι ἡ γραφὴ, ἡ ἰχνογράφηση, ἡ κίνηση, ὁ χορὸς, τὸ τραγούδι.

(β) Πηγές : Οἱ ἐμπειρίες καὶ τὰ προσωπικὰ βιώματα τοῦ μαθητῆ, ἡ σχολικὴ ἐργασία, οἱ δραστηριότητες τοῦ παιδιοῦ μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο, παραμύθια, παιγνίδια.

(2) Σημασιολογικὸς τομέας.

(α) Βασικὲς ἐπιδιώξεις : Ἡ διεύρυνση τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ τῶν μαθητῶν μὲ τὴν ὀνομασία τῶν ἀντικειμένων, τῶν φαινομένων, τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων καὶ τῶν διαφορῶν ἐνεργειῶν ἀνθρώπων, ζώων κ.τ.λ. Ἡ κατανόηση τῶν συνδυασμῶν καὶ τῶν ἐννοιολογικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λέξεων.

(β) Πηγές : Οἱ ἐμπειρίες καὶ οἱ γνώσεις τῶν μαθητῶν ἀπὸ τοὺς διάφορους τομεῖς τῆς σχολικῆς ἐργασίας.

Ἐμπειρίες καὶ γνώσεις τῶν μαθητῶν ἀπὸ τὴ ζωὴ τους στὴν οἰκογένεια, στὸ σχολεῖο καὶ στὴν κοινότητα στὴν ὁποία ἀνήκουν καὶ ἀπὸ τὸ φυσικὸ τους περιβάλλον.

Παιγνίδια καὶ δραστηριότητες τῶν μαθητῶν μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο.

(3) Τομέας συντακτικῆς πλοκῆς τῆς γλώσσας.

(α) Βασικὲς ἐπιδιώξεις :

Νὰ εἶναι σὲ θέση τὸ παιδί νὰ ἐφαρμόζει συνειδητὰ τίς βασικὲς μορφές προτάσεων τῆς μητρικῆς του γλώσσας.

Νὰ διευρύνει τὴ δυνατότητά του νὰ συνθέτει προτάσεις.

(β) Πηγές :

Ἐλεύθερες ἀνακοινώσεις, ἐλεύθερος διάλογος μέσα στὴ σχολικὴ ἐργασία καὶ στὶς σχετικὲς δραστηριότητες ὅπως εἶναι οἱ ἀφηγήσεις γεγονότων, διηγήσεις παραμυθιῶν, παιγνίδια διάφορων ρόλων.

(4) Τομέας προφορᾶς.

(α) Βασικὲς ἐπιδιώξεις :

Καλλιέργεια τῆς ἰκανότητος νὰ διακρίνουν οἱ μαθητὲς θορύβους, ἤχους καὶ φθόγγους.

Ὁρθὴ ἄρθρωση τῶν φθόγγων.

Συνειδητὴ χρησιμοποίηση τῆς μητρικῆς γλώσσας.

(β) Πηγές ὕλης : Ἡ ἀκρόαση, τὰ παιγνίδια σιωπῆς, οἱ ἀπαγγελίες, παρατηρήσεις ἀπὸ τίς ἐκδρομὲς καὶ τίς ἐπισκέψεις καὶ γενικὰ ἡ ὅλη σχολικὴ ἐργασία.

(5) Τομέας γλωσσικῶν ἐφαρμογῶν :

(α) Βασικὴ ἐπιδίωξη : Νὰ κατανόησει τὸ παιδί ὅτι ἡ γλώσσα, πέρα ἀπὸ τὴ μεγάλη πρακτικὴ τῆς χρησιμότητάς, εἶναι καὶ μέσον πνευματικῆς ἰκανοποιήσεως καὶ ψυχαγωγίας.

(β) Πηγές ὕλης : Παραμύθια, ποιήματα, ἀκροάσεις εἰδικῶν μορφωτικῶν καὶ λογοτεχνικῶν ἐκπομπῶν, εἰκονογραφημένα ἔντυπα κ.τ.λ.

6. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

α. ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῆς Γραμματικῆς εἶναι ἡ προοδευτικὴ ἐξοικείωση τῶν μαθητῶν στὴ σωστὴ γραφὴ, καὶ τὸ συντακτικὸ μηχανισμό τῆς δημοτικῆς γλώσσας ὥστε νὰ γίνουν ἰκανοὶ νὰ κατανοοῦν καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν σωστὰ τὸ γραπτὸ καὶ προφορικὸ λόγον.

β. ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΓΛΗ

Ἄπλα γραμματικὰ στοιχεῖα

ΤΑΞΗ Α'

1. Ἐννοια προτάσεως. Ἀνάλυση ἀπλῆς προτάσεως σὲ λέξεις, συλλαβὲς καὶ φθόγγους (Φθόγγοι - δίφθογγοι - συνδυασμοὶ φωνήεντα καὶ σύμφωνα - συμπλέγματα). Διαφορὰ σ καὶ ς. Τελικὰ σύμφωνα (ς, ν) διπλὰ γράμματα. Ἄλφαβητο. Χρῆση κεφαλαίων γραμμάτων.

2. Οί τόνοι- σημασία τοῦ τόνου. Ἄτονες λέξεις (ὀ, ἦ, οἶ). Πνεύματα- θέση τόνου καὶ πνεύματος. Στίξη. Προφορά καὶ στίξη. Κυριότερα σημεῖα στίξεως, (τελεία, κόμμα σὲ λέξεις ἀσύνδετες, ἐρωτηματικὸ, θαυμαστικὸ, διαλυτικά).
3. Ἀσκηση τῶν μαθητῶν στὴν ὀρθή γραφή τῶν πῦθ συνηθισμένων λέξεων καὶ τῶν βοηθητικῶν ρημάτων μέσα σὲ μικρὲς καὶ ἀπλὲς προτάσεις.

ΤΑΞΗ Β'

1. Ἐπανάληψη τῶν γραμματικῶν στοιχείων πού διδάχτηκαν στὴν Α' τάξη.
2. Συλλαβὲς (μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, τρισύλλαβες, πολυσύλλαβες, λέξεις).
3. Ἄφωνα γράμματα. Συλλαβισμὸς στὴν ἀπλούστερη μορφή του. Ὀνομασία συλλαβῶν (λήγουσα, παραλήγουσα, προπαραλήγουσα).
4. Ἐγκλιτικὲς λέξεις. Τὸ ὀριστικὸ ἄρθρο.
5. Διάκριση κύριων καὶ κοινῶν οὐσιαστικῶν. Γένη, ἀριθμοί, πτώσεις.
6. Κλίση ἀρσενικῶν ἰσοσύλλαβων σὲ -ας καὶ -ης καὶ θηλυκῶν σὲ -α καὶ -η, μέσᾳ σὲ προτάσεις. Τὸ ἀόριστο ἄρθρο.
7. Τὸ ρῆμα. Ἔννοια τοῦ ρήματος. Ὁ τόνος τῶν ρημάτων (λήγουσα, παραλήγουσα).
8. Σχηματισμὸς βοηθητικῶν ρημάτων ἔχω καὶ εἶμαι στὸν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς.
9. Κλίση ρημάτων ἐνεργητικῆς φωνῆς α' συζυγίας (ω) μὲ τὴν ἀντίστοιχη προσωπικὴ ἀντωνυμία στὸν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς. Τὸ ἐπίθετο. Παρατήρηση
- Τὰ παραπάνω γραμματικὰ στοιχεῖα τῶν Α' καὶ Β' τάξεων διδάσκονται σὲ συνάρτηση μὲ τὸ γλωσσικὸ μάθημα καὶ ὄχι σὲ τακτὲς διδακτικὲς ὥρες.

ΤΑΞΗ Γ'

1. Ἐπανάληψη τῶν στοιχείων πού διδάχτηκαν στὴ Β' τάξη. Συλλαβὲς — συλλαβισμὸς — χρόνος συλλαβῶν. Τόνοι. Ὀνομασία τῶν λέξεων ἀπὸ τὸν τόνο τους. Κυριότεροι κανόνες τονισμοῦ. Σημεῖα στίξεως.
2. Τὰ ἄρθρα. Κλίση ἄρθρων.
3. Γένη- ἀριθμοί- πτώσεις οὐσιαστικῶν - κύρια καὶ κοινὰ οὐσιαστικά.
4. Κλίση ἀρσενικῶν σέ: -ας- ἡς ἰσοσύλλαβων καὶ ἀνισοσύλλαβων
σέ: -ες -ους -ος
5. Κλίση θηλυκῶν σέ -α -η -ω -οῦ
6. Κλίση οὐδετέρων σέ -ο -ι -ος
7. Ἔννοια ἐπιθέτου. Βαθμοὶ ἐπιθέτων. Σχηματισμὸς παραθετικῶν.
8. Ἔννοια ρήματος. Κλίση ρημάτων α' καὶ β' συζυγίας στὸν ἐνεστώτα, παρατατικὸ καὶ μέλλοντα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς.
9. Ἐπιρρήματα.
10. Ἀντωνυμίες (προσωπικὲς- δεικτικὲς- κτητικὲς).

ΤΑΞΗ Δ'

- Σύντομη ἐπανάληψη τῆς ὕλης πού διδάχτηκε στὴ Γ' τάξη.
1. Φθογολογικὸ
- Πρόταση- Λέξεις- Συλλαβὲς- Συλλαβισμὸς- Τόνοι- Κανόνες τονισμοῦ- Πνεύματα- Ἄτονες λέξεις- Σημεῖα στίξεως.
2. Τυπικὸ
- Α' Οὐσιαστικά
1. Ἄρθρα- Ἀριθμοί- Πτώσεις- Οὐσιαστικά (κύρια- κοινά).

2. Κλίση ἀρσενικῶν σέ: -ας -ης ἰσοσύλλαβων καὶ ἀνισοσύλλαβων
-ες -ους ἀνισοσύλλαβων
-ος -της
3. Κλίση θηλυκῶν σέ: -α -η -οῦ -ω Ἀρχαϊκόκλιτα σέ -η
4. Κλίση οὐδετέρων σέ: -ο -ι -ος ἰσοσύλλαβων
-μα -σιμο -ξιμο -ψιμο
-ας -ως

Β' Ἐπίθετα

1. Ἐπίθετα σέ: -ος -η -ο καὶ -ος -α -ο
-ος -ιά -ὸ
-ὺς -ῆς
2. Ἀνώμαλα ἐπίθετα
3. Βαθμοὶ ἐπιθέτων

Γ' Ρήματα

1. Ρήματα: Πρόσωπα- Ἀριθμοί- Φωνές- Ἐγκλίσεις. Χρόνοι τοῦ ρήματος.
2. Κλίση ρημάτων α' καὶ β' συζυγίας σὲ ἄλους τοὺς χρόνους τῆς ὀριστικῆς, τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς.

Δ' Ἀριθμητικά

Ε' Ἀντωνυμίες

- (Ὀριστικὲς- Αὐτοπαθεῖς- Ἀναφορικὲς- Ἐρωτηματικὲς- Ἀόριστες)

ΣΤ' Ἀκλιτα μέρη τοῦ Λόγου

1. Προθέσεις
2. Ἐπιρρήματα
3. Κυριότεροι Σύνδεσμοι- Ἐπιφωνήματα

Ζ' Ἐτυμολογικὸ

Παραγωγή καὶ σύνθεση λέξεων

Η' Συντακτικὸ

Ἄπλη πρόταση μὲ ρῆμα, οὐσιαστικὸ, ἐπίθετο, ἀντωνυμία.

Προτάσεις μὲ τοπικοὺς ἢ χρονικοὺς προσδιορισμοὺς.

ΤΑΞΗ Ε'

1. Φθογολογικὸ
Φωνήεντα καὶ σύμφωνα
Διάρρηξη καὶ ὀνομασία συμφώνων - Δίφθογγοι
Συλλαβὲς- Συλλαβισμὸς
Τόνοι. Κανόνες τονισμοῦ. Ἄτονες καὶ ἐγκλιτικὲς λέξεις.
Τὰ πνεύματα, Θέση τόνου καὶ πνεύματος
Ὀρθογραφικὰ σημεῖα καὶ σημεῖα στίξεως.
Πάθη φθόγγων. Πάθη φωνηέντων (ἐκθλιψη, ἀφαίρεση, ἀποκοπή) καὶ συμφώνων.
2. Τυπικὸ
Α' Ἀκλιτα
1. Προθέσεις.
2. Ἐπιρρήματα
3. Σύνδεσμοι
4. Ἐπιφωνήματα

Β' Ἄρθρο

1. Γένη- Ἀριθμοί- Πτώσεις- Ἄρθρο καὶ κλίση τοῦ ἄρθρου.

Γ' Οὐσιαστικά

1. Οἱ σημασίες καὶ τὰ εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν
2. Τὸ γένος καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιαστικῶν
3. Ἡ κλίση τῶν οὐσιαστικῶν
- α) Κλίση Ἀρσενικῶν σέ -ας -ης ἰσοσύλλαβων
-ας -ης ἀνισοσύλλαβων
-τῆς μὲ διπλὸ πηθωντικὸ
-ές - οὺς ἀνισοσύλλαβων
-ος

β) Κλίση θηλυκῶν σέ : -α -η -ω -ού Ἀρχαϊκόκλιτα σέ -η -ος

γ) Κλίση οὐδετέρων σέ : -ο -ι -ος ἰσοσύλλαβων
-μα -σιμο- -ξιμο- -ψιμο -ας
-ως ἀνισοσύλλαβων

δ) Ἀνώμαλα οὐσιαστικά

Δ' Ἐπίθετα

Κλίση ἐπιθέτων

1. Ἐπίθετα σέ : -ος -η -ο

2. Ἐπίθετα σέ : -ος -α -ο

3. Ἐπίθετα σέ : -ος -ιά -ὸ

4. Ἐπίθετα μέ τὸ ἀρ-

σενικό σέ : -ὺς καὶ -ῆς

5. Ἐπίθετα μέ τὸ ἀρ-

σενικό σέ : -ης ἀνισοσύλλαβα.

6. Ἐπίθετα σέ : -ῆς- ῆς -ές

7. Ἀνώμαλα ἐπίθετα.

Παραθετικά ἐπιθέτων

1. Βαθμοὶ ἐπιθέτων

2. Σχηματισμὸς παραθετικῶν

3. Παραθετικά ἐπιρρημάτων

Ε' Ἀριθμητικά

1. Ἀριθμητικά ἐπίθετα καὶ κλίση αὐτῶν

2. Ἀριθμητικά οὐσιαστικά

ΣΤ' Ἀντωνυμίες

1. Ἐπανάληψη τῶν ἀντωνυμιῶν πού διδάχτηκαν σέ προηγούμενες τάξεις.

Ζ' Ρήματα

Γενικά

1. Διαθέσεις καὶ φωνές

2. Ἐγκλίσεις καὶ χρόνοι

3. Ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα

Στοιχεῖα σχηματισμοῦ

α) Θέμα- Κατάληξη- Χαρακτήρας

β) Αὐξηση

γ) Βοηθητικά στοιχεῖα σχηματισμοῦ (ρήματα ἔχω καὶ εἶμαι)

δ) Σχηματισμὸς ρημάτων α' καὶ β' συζυγίας κατὰ πρόσωπα, σέ ὅλους τοὺς χρόνους καὶ ἐγκλίσεις τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς φωνῆς.

3. Ἑτυμολογικὸ

α) Παράγωγα οὐσιαστικά

β) Παράγωγα ρήματα

γ) Παράγωγα ἐπίθετα

4. Συντακτικὸ

Προτάσεις καὶ βασικά εἶδη προτάσεων.

ΤΑΞΗ ΣΤ'

1. Φθολογικὸ

Ἐπανάληψη τῆς ὕλης πού διδάχτηκε. Πάθη φωνηέντων πού δὲ διδάχτηκαν.

2. Τυπικὸ

Α' Οὐσιαστικά καὶ ἐπίθετα

Ἐλεγχος τῆς ἐμπέδωσης τῶν στοιχείων πού διδάχτηκαν, μέ κατάλληλες ἀσκήσεις.

Β' Ἀριθμητικά καὶ ἀντωνυμίες

Ἐμπέδωση μέ ἀσκήσεις.

Γ' Ρήματα

1. Ἐμπέδωση μέ ἀσκήσεις πάνω σέ ὅλες τὶς περιπτώσεις τῶν ρημάτων τῶν δύο συζυγιῶν καὶ φωνῶν.

2. Συνηρημένα ρήματα

3. Τὰ θέματα. Τὸ ἐνεστωτικό θέμα. Τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀόριστου.

Ὁ σιγματικός ἀόριστος. Ὁ αἰγίμος ἀόριστος. Ἀνωμαλίες σχηματισμοῦ ἐγκλίσεων τοῦ αἰγίμου ἀόριστου. Τὸ θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀόριστου καὶ τῆς παθητικῆς μετοχῆς.

4. Ρήματα ἐλλειπτικά- ἀπρόσωπα- ἀνώμαλα.

Δ' Οἱ μετοχές (μετοχὴ παθητικοῦ ἐνεστώτα).

3. Ἑτυμολογικὸ :

1) Ἐπανάληψη καὶ ἐμπέδωση τῶν παραγῶγων.

2) Σύνθεση. Σύνθεση μέ ἀχώριστα μόρια.

3) Σύνθεση τῶν λέξεων (σημασία τῶν συνθέτων).

4) Σημασία τῶν λέξεων (κυριολεξία καὶ μεταφορά).

4. Συντακτικὸ :

1) Ἀπλές - σύνθετες προτάσεις.

2) Κύριες - δευτερεύουσες προτάσεις.

Υ' ΓΕΝΙΚΑ :

1. Στις Α' καὶ Β' τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἡ ἀπόδοση τῆς ὀρθῆς γραφῆς τῶν λέξεων δὲ συνδέεται ἀναγκαστικά μέ γραμματικούς κανόνες, ἀλλὰ ἔχει καθαρὰ μηχανικὸ χαρακτήρα.

Ἡ ἀρχικὴ αὐτοματοποίηση τῆς ὀρθογραφίας εἶναι ἀναγκαία, μέχρι νὰ ἀρχίσει ἡ συστηματικὴ διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς.

2. Οἱ λέξεις καὶ οἱ φράσεις πού χρησιμοποιοῦνται γιὰ ὀρθογραφικὴ ἀσκηση τῶν μικρῶν μαθητῶν, παίρνονται ἀπὸ τὸν αὐθόρμητο λόγο τους καὶ γενικὰ ἀπὸ τὰ βιώματά τους καὶ εἶναι, κατὰ προτίμηση, συνηθισμένες καὶ εὐκολες.

3. Οἱ ὀρθογραφικὲς ἀσκήσεις γίνονται σὲ κείμενο, πού τὸ περιεχόμενό του ἔχει σχέση μέ τὰ παιδικὰ διαφέροντα, πού ἐκφράζει ζωηρὲς συναισθηματικὲς καταστάσεις τῶν μαθητῶν ἢ πού ἀποτελεῖ περίληψη τοῦ ἀναγνωστικοῦ κεφαλαίου, πού ἐπεξεργάστηκαν τὰ παιδιά. Γενικὰ τὸ κείμενο πού δίνεται γιὰ ὀρθογραφία, πρέπει νὰ εἶναι ἀπλό, μικρὸ στὴν ἔκταση καὶ ἀνάλογο μέ τὴν ὀρθογραφικὴ ικανότητα καὶ τὶς γραμματικὲς γνώσεις τῶν παιδιῶν.

7. Η ΕΚΘΕΣΗ

α) ΣΚΟΠΟΣ :

Σκοπὸς τοῦ μαθήματος τῆς ἐκθέσεως εἶναι νὰ βοηθεῖ τὸ παιδί νὰ ἐκφράζει γραπτὰ τὶς σκέψεις, τὶς ἐντυπώσεις, τὰ συναισθήματά του καὶ γενικὰ τὸ ψυχικὸ του περιεχόμενο μέ σαφῆνεια, ἀκρίβεια, ὀρθὴ διατύπωση καὶ εὐχάριστη γλωσσικὴ μορφή.

Εἰδικότερες ἐπιδιώξεις :

α) Στις μικρότερες τάξεις (Α', Β' καὶ Γ') ὁ δάσκαλος ὑποβοηθεῖ τὸ μαθητὴ νὰ μορφοποιήσει σὲ συγκεκριμένη προφορικὴ καὶ γραπτὴ ἐκφραση τὰ βιώματα, τὶς ἐντυπώσεις καὶ τὶς σκέψεις του μέ φυσικότητα καὶ γλωσσικὴ διατύπωση ἀνάλογη μέ τὶς δυνατότητες τῆς ἡλικίας του.

β) Ἀπὸ τὴν Δ' τάξη ὁ μαθητὴς μέ τὴν κατάλληλη βοήθεια μπορεῖ νὰ ἐκφράσει καθετὶ πού κυριαρχεῖ μέσα στὴν ψυχὴ του, μπορεῖ ἀκόμη νὰ συναρμολογήσει τὶς διαφορὲς παρατηρήσεις του καὶ νὰ τακτοποιήσει τὶς σκέψεις του ὥστε νὰ προκύψει ἓνα, κατὰ τὸ δυνατό, συγκεκριμένο σύνολο μέ ἐσωτερικὴ συνοχὴ καὶ ὀρθὴ ἐκφραστικὴ διατύπωση.

β. ΕΚΛΟΓΗ ΘΕΜΑΤΩΝ

α) Γιὰ τὶς τάξεις Α' καὶ Β' γενικὰ ἰσχύουν ὅσα ἀναφέρονται στὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν προφορικὴ γλωσσικὴ ἐκφραση.

β) ΤΑΞΕΙΣ Γ' καὶ Δ'

Στις τάξεις αὐτὲς τὰ θέματα ἀντλοῦνται ἀπὸ τὸ φυσικὸ, τὸ σχολικὸ, τὸ οἰκογενειακὸ καὶ τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ: Ἡ τάξη, ὁ κῆπος τοῦ σχολείου, ὁ δρόμος ὅπου θρίσκειται τὸ σχολεῖο ἢ ὅπου κατοικεῖ ὁ μαθητὴς, ἡ ἐκδρομὴ στὸ δάσος, στὴν πεδιάδα (τὴν ἀνοικτὴ ἢ τὸ φθινόπωρο), τῆ θάλασσα, τὰ διάφορα γεγονότα τῆς σχολικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς

κῆς ζωῆς, πού ἐντυπωσιάζουν ἰδιαίτερα τὸ μαθητῆ (ἡ πλημύρα, τὸ χιόνι, τὸ χαλάζι, τὸ πολὺ δυνατὸ κρύο κ.τ.λ.), οἱ σχολικὲς καὶ οἰκογενειακὲς ἐορτὲς καὶ τὰ ἔκτακτα περιστατικὰ τῆς σχολικῆς ζωῆς. Ἀκόμη: Ἡ ἑλληνικὴ φύση, ἡ ἀγροτικὴ ζωὴ, τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἔθιμα, ἡ γεμάτη κινδύνους ζωὴ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν, ἀποτελοῦν μεγάλης ἀξίας ὕλικὸ γιὰ τὴν ἐκλογήν εὐχάριστων θεμάτων πού μεταβάλλουν τὴν ἐκθεσὴ σὲ ἓνα εἶδος ψυχικῆς ἐξωτερικεύσεως, πού γοητεύει τὸ παιδί. Γενικά: κάθε ζωηρὴ βιοματικὴ κατάστασι τῶν μαθητῶν εἶναι πάντοτε μιὰ κατάλληλη εὐκαιρία γιὰ γραπτὴ ἐκθεσὴ.

ΤΑΞΕΙΣ Ε' καὶ ΣΤ'

Στὶς τάξεις αὐτὲς τὰ θέματα τῆς ἐκθέσεως ἀντλοῦνται ἀπὸ τὶς ἴδιες πηγές. Ἡ διαφορὰ βρίσκεται στὴ διαπραγματεύσει τοῦ ὕλικου. Στὶς τάξεις αὐτὲς, ἡ ἀνάπτυξι τῶν διανοητικῶν λειτουργιῶν τῶν μαθητῶν καὶ τῆς ἰκανότητάς τους γιὰ μεθοδικότερη ἐπεξεργασίαν τῶν θεμάτων, ἐπιτρέπει ἀσφαλέστερες παρατηρήσεις καὶ βαθύτερες σκέψεις, πού ὀδηγοῦν σὲ ὀρθὲς συγκρίσεις καὶ γενικεύσεις. Οἱ μαθητὲς μποροῦν νὰ χαρακτηρίσουν ἓνα γεγονός, ἓνα ἀντικείμενον, μιὰ φυσιογνωμίαν, πολλὰς φορὲς μάλιστα μὲ ἰδιαίτερη ἐπιτυχίαν. Δὲν περιορίζονται στὰ φαινόμενα καὶ στὴν περιγραφὴ τους, στὶς ἐντυπώσεις καὶ στὶς ἀντίστοιχες συναισθηματικὲς τοῦ ἐπιδράσεις, ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ συναρμολογήσουν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ σὲ μιὰ ἐνότητα, σκέπτονται, ἀξιολογοῦν, κρίνουν, βγάζουν συμπεράσματα. Ἐνεργοποιοῦν δηλ. ὅλες τὶς ζωντανὲς δυνάμεις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδιάς τους.

Τὰ θέματα, λοιπόν, τῶν ἐκθέσεων στὶς τάξεις αὐτὲς, πρέπει νὰ ἀπευθύνονται συγχρόνως στὸ συναίσθημα καὶ στὴν κρίσιν τῶν μαθητῶν. Μερικὰ παραδείγματα: «Ἐνα τοπίο τὴν ἀνοιξὴ καὶ τὸ φθινόπωρον». «Ἐνα πουλὶ κελαδεῖ τὴν ἀνοιξὴ. Πῶς αἰσθάνεστε ὅταν ἀκούτε τὴ γλυκιὰ μουσικὴ του, τί σκέφτεστε γι' αὐτὸ καὶ τί θὰ τοῦ λέγατε, ἂν σᾶς καταλάβαινε;» «Μία ἐφημερίδα γράφει, ὅτι ἓνας μαθητὴς τῆς Ε' Δημοτικοῦ, μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του ἔσωσε ἀπὸ βέβαιο πνιγμὸ ἓνα μικρότερον μαθητῆ. Πῶς σᾶς φαίνεται αὐτὴ ἡ πράξι του καὶ τί θὰ λέγατε στὸ γενναῖο αὐτὸ παιδί;» «Οἱ μαθητὲς ἐνὸς Δημοτικοῦ Σχολείου τῆς Κύπρου μᾶς ἔστειλαν μιὰ ἐπιστολὴν καὶ περιγράφουν σ' αὐτὴ τὴ ζωὴν τους, τὶς ἀγωνίες τους, καὶ τὴ νοσταλγίαν τους γιὰ τὴ μητέρα Ἑλλάδα. Θὰ τὴν διαβάσετε προσεκτικὰ καὶ ἔπειτα θὰ ἀπαντήσετε ὁ καθένας χωριστά. Ἡ καλύτερη ἐκθεσὴ θὰ σταλεῖ ὡς ἀπάντησι ὅλων μας» κ.λπ.